

БОГ «РУСКАВА МІРА» – ЦЕ ДИЯВОЛ, ОДЯГНЕНИЙ У МОСКОВСЬКІ РЯСИ

Ігор Козловський – український науковець, філософ, релігієзнавець, кандидат історичних наук, письменник, який два роки провів в полоні у рашистів, та який є громадським діячем, помітним не лише в Україні, а й за межами нашої країни.

– Як ви бачите – з ким ми воюємо: з клікою путіністів, чи з російським глибинним народом? Чому ведеться ця війна такими наджорстокими методами, та – головне – задля чого ведеться ця війна? Задля чого масово гинуть люди?

– Будь яка війна – це продовження політики держави, і в т.ч. політики на рівні пересічних громадян. В тому числі – щодо бачення власних сусідів. Це не тільки збройна війна, яка спрямована на знищення населення, навіть свого – адже в РФ не рахують свої втрати. Перед нами знелюднення як таке, і не тому, що ми демонізуємо ворога. Ми бачимо злочини, як явище, яке виходить за межі розуміння. Тому це ще й війна ціннісна, війна сенсова. **Війна за розуміння взагалі – а що таке людське життя?**

Діалог неможливий, оскільки ми для Росії не є суб'єктом діалогу. Вони постійно згадують НАТО – навіть на рівні народу. А для людини, яка живе звичайним життям, щось пояснити – це є надважливим. Якщо пояснень нема, виникають питання, які можуть розривати нас внутрішньо. Для росіян таких проблем немає, адже їм вже все розповіли через ідеологічні канали: розповіли, що це нібито війна для захисту Росії. І це говорить про те, що для них важливо знищити не просто Україну, **для них важливо знищити українство і українську ідентичність.** Навіть – можливо, шляхом знищення всіх людей, які тут є, бо їм треба стерти «зайве» з пам'яті. Тому що Україна – це виклик, як з погляду історії, так і кажучи про сучасність, так і виклик з погляду на майбутнє.

Україна фактично є вироком для існування РФ. І такий феномен собі створили росіяни самі, отримавши в Україні те, чого від неї не очікували. Це екзистенційна війна. Тому що стикаються дві парадигми. Перша: цінностей гідності, свободи, людяності та людського життя, з орієнтацією на майбутнє. Та інша парадигма – минулого. Причому не реального, бо пропонується міфічна історія. І це як чорна діра, яка затягує, і не повертає в майбутнє...

Росіяни закликають в домовину російської імперії. У могилу Радянського союзу. Це дивно, але для них актуальним є те, що вже померло. В цьому є феномен т.з. «руського миру», де замість реальності – ідея, що кличе у минуле. У цьому диявольська логіка підміни, яка призвела до катастрофи в свідомості суспільства. **І ця операція, яку вони провели над власним суспільством, ця лоботомія – це те, що вони хотіли б зробити і над українцями, і над іншими народами.** Це для них життєво необхідно. Чому?.. В українській міфології є образ упиря. Упир не може жити, не висмоктуючи сили з живого організму. Їм потрібно витягувати енергію. А Україна – це живий організм. Щоб протриматися в історії, імперцям треба тягнути руки до України.

Звідти цей спосіб: знелюднення. Не просто вбивства, а знущання, гвалтування, тактика випаленої землі – методи, які в 21 столітті виглядають особливо жахливо.

– Ви, як людина, що пережила важкий полон, поясніть, що відбувається зараз на нещодавно захоплених територіях?

– В нових окупованих територіях одразу створюють атмосферу системних репресій. Головна мета – знищення людей, які думають, а далі – тих, кого вони підозрюють у тому, що вони думають. Це парадокс. Але знищення будь якої вільної думки – це їхня мета. **І навіть не обов'язково про української думки, їх метою є знищення вільної думки як такої.** А подальша мета – залякати тих, хто просто живе, тих, хто є планктоном, який перебуває на рівні перших трьох шаблів піраміди Маслоу. Вибачте, я не хотів би когось образити, але таких людей (байдужих до високих міркувань) багато.

І ось чому на захоплених територіях ми бачимо одразу ж терор – вбивства, викрадення, тортури, створення системи доносів. Або примусом, або грошима вони створюють систему колаборантів. А далі система контролю – через прослуховування, моніторинг соцмереж, відслідковування людей. Незаконні арешти, страшні місця незаконного утримання: підвали, гаражі, люди, прикуті кайданками до батарей. Каткування струмом, підвішування, утоплення – їх методи «допитів». А потім незаконні, фейкові суди. Задля залякування.

Суспільна лоботомія... – це робиться задля того, щоб людина не намагалася думати, а жила емоціями. Страх пригнічує когнітивне мислення. І ця атмосфера страху працює в РФ! Тому вони вважали, що й в Україні це так само буде працювати. Але стикнулися з тим, що ми і справді чимось відрізняємося від них – ті, хто сформувався в українському просторі. Ми інакше бачимо світ.

Ми відмовляємося від апології смерті та апології війни. А саме це є тим, що вони пишуть про свою історію, тим, що вони вихваляють – війна та смерть. І література російська так само базується на апології страждання та смерті. **Ятрання власної душі та страждання – замість того, щоб створювати умови для розвитку та радити життям.**

Для них ця війна задля того, щоб довести, що російське бачення світу є реальним баченням. Українці ж цьому заважають. І катастрофа в тому, що російське суспільство дуже легко в це повірило, як в свою місію – по-

вірило в те, що було народжене в хворій голові Путіна, в міфологію «руського миру». Рашизм народив ще більш страшний путінізм. Росіяни стали путіністами, бо відмовилися від власної позиції та від мислення, як такого, бо взяли за основу ідеологічні штампи, які для них виблювала пропагандистська машина. Блювотиною, я вибачаюсь, вони годують себе. Та намагаються нагодувати нею світ! Тому **ця війна диявольська. І сам Путін – це інфернальна істота.**

– Вони стверджують, що безбожники – це ми, це прямо є в останніх кремлівських методичках, які потрапили до журналістів. Пояснить вашу думку про диявольщину докладніше, будь ласка.

– Там немає головного – людської душі. Не кажучи про совість, моральні виміри. Банальних цеглинок душі, які відрізняють людину від тварини, немає в Путіна. І навіть не хотілося б ображати тварин. Людей приносять у жертву заради в Росії, і це говорить про те, що навіть елементарно інстинкту самозбереження немає в тих людей, які на це погодилися. А що ж там працює замість? Диявольська логіка: люди спокусилися на неї.

– А це там пишуть (у кремлівських методичках), що росіяни згуртувалися навколо Путіна, щоб захистити свої традиційні цінності, і закликають порівнювати цю варшавську війну з Хрещенням Русі. Прокоментуйте!

– Ми не віримо в їх «бога». Їх бог – це перевертень. Це диявол, одягнений у московські рясни. Патріарх Кирил – класичний перевертень. Замість проповіді любові та християнської церкви ми бачимо проповідь імперії, її обслуговування. Не згадується про любов і про Христа, є лише пісня про смерть, руйнацію, знищення. Диявол у захваті від цього перевертня... Так що ми справді противники їх диявольського псевдобога. У цьому особливість диявольської логіки: добро називається злом, а зло – добром. Потрібно прочитати навпаки, щоб побачити реальну картину. Алкоголізм, смерть, війна, насильство – це їх традиційні цінності, цінності могили.

– Чи вважаєте ви, що сучасна РФ є фашистською в гіршому розумінні, тому що ворогів своїх вони називають нацистами – людей, щодо яких вони ж творять геноцид?

– Так. І вони повторюють слова про фашизм постійно, бо вбачають в цьому своє відображення. Щоб не лякати, намагаються навішати ярлики на інших. Для цього їм не потрібні факти. **Коли говорять: «Не давайте Росії привіди...», я відповідаю, що їм привіди не потрібні. Вони самі все вигадують.** І навіть коли вони отримають ганебну поразку, назвуть її перемогою. Так відбудовано їхню свідомість, інакше вони не виживуть. Міф, який їх душить – створення нереальної історії та нереальної сучасності.

– Які ваші думки щодо масової страти у Оленівці? Якою, як ви вважаєте, має бути реакція світової спільноти? Чому той самий «Міжнародний Червоний хрест» задовольнився відмовою РФ, та не вимагає від Росії бодай зустрічі з тими полоненими, хто вижив? І та сама «Міжнародна амністія» не робить заяв, але приділяє увагу порушенню правил війни з боку ЗСУ. Я розумію їхню відповідь: а ми не знаємо, хто там винен, ми ж не розслідувачі. Але... Де ж реакція на сам факт воєнного злочину в Оленівці?

– Можу сказати з власного досвіду, що умови, в яких перебувають полонені – це нелюдські умови. Люди, які опинилися в цих умовах, вони будуть не просто травмовані... Там є мої знайомі. Є люди, які вийшли з полону, і знову опинилися в полоні – до них будуть ще більш жорстокі. Ми про це говорили роками, вимагаючи від «Червоного хреста» та інших гуманітарних місій більшої активності.

Я сам розмовляв з ними, чув, що їм забороняють, і поки я в полоні знаходився, жодного представника гуманітарної організації я там не бачив. Лише **на моєму суді був представник ООН – судів і спостерігав, що не є участю в долі людей.** Участь – це моніторинг умов, це надання медичної допомоги, та іншої допомоги, але цього не було. Це факт. Який говорить про те, що перед нами організації без м'язів.

Там, де немає перешкод, там вони допомагають чимось. А там, де треба наполягати – особливо коли йдеться про життя людей, там вони нічого не можуть. ООН та «Червоний хрест» і не були, і не могли бути гарантами (*Мається на увазі – коли захисники Маріуполя погодилися на полон, сподіваючись вижити і в подальшому потрапити на обмін, – Прим. Ред*), бо не мають важелів впливу.

Мені від самого початку було ніяково у зв'язку з тим, що Маріуполь кинули напризволяще. Для мене це було зрозуміло – що буде трагедія. Для РФ, яка увійшла на нашу територію з ідеєю «денацифікації», наш «Азов», форпостом якого є Маріуполь – одна з головних цілей. Їм треба довести «свою правоту» своєму внутрішньому споживачеві, а також міжнародній громадськості. Для цього в Маріуполі готується судилище.

Тому треба було не допустити потрапляння в полон такої великої кількості наших героїв. Для мене зрозуміло, що те, що трапилося в Оленівці, – злочин Росії. Жодна людина, яка потрапляє в полон до росіян, не зможе там перебувати без катувань. Факти знущань з наших героїв не мали стати загальновідомими.

Чому мовчить «Міжнародна амністія» – мені теж не дуже зрозуміло. Це в мене викликає напругу, адже мене ця організація колись визнала в'язнем совісті, і я нормально ставився до їхньої діяльності. Але ця позиція... Яка фактично на руку агресору... Знову феномен перевертня: жертва стає винуватцем. Замість того щоб на весь світ кричати про те, що порушуються права людей... А це встановити нескладно: можна поговорити з тією ж Тайрою, взяти свідчення інших, хто повернувся з полону. Це і є завданням правозахисників. **Правозахисники – це ті, що працюють над простором людяності.** Але такої доповіді не бачимо, замість цього член цієї організації, який був активним протягом 60 років, вийшов з неї. Про що це говорить? Там є люди, які знають, як правильно розставляти акценти, але щось там сталося... Росія не полишає спроб матеріально, або в інший спосіб впливати на міжнародну громадськість, і на правозахисні організації.

На Заході є велике російське лобі. Росія працювала над цим простором довгі десятиліття. Ми можемо тільки говорити про невідповідність такої правозахисної політики, хоча наші правозахисники доводять нашу правду на міжнародній арені. Але РФ має більше можливостей навіть у такій очевидній ситуації, де, здавалося б, всім зрозуміло, хто є агресор, а хто є жертва.

– Росія відпочатку не збиралася нам віддавати наших полонених живими?

– Абсолютно. Для РФ не існує міжнародних законів. Женевська конвенція для неї – папірець. Вони навіть насолоджуються цим і подають як правильні дії. І тому якщо й не провину, але відповідальність несуть усі росіяни – усі, хто підтримує цю війну. **Навіть ті, хто мовчить зараз в РФ, усі несуть колективну відповідальність** за військові злочини. Моральну. Людську. І те, що вони цього не усвідомлюють, говорить про катастрофу.

– Як ви дивитеся на пропозицію відмовити росіянам у видачі шенгенських віз?

– Я згоден, що треба відмовляти в туристичних візах.

Хто з росіян не підтримує війну, той повинен ставати на шлях політичної еміграції, висловлювати позицію. Розумію, страшно боротися в Росії... Натомість ви їдете до ЄС, щоб відпочити від неприємностей, пов'язаних із санкціями, щоб насолодитися життям. Потрібно ставити питання так: для прихильників війни слід опустити шлагбаум.

— *А чи не виглядає так, що глобальне зло перемагає добро? Правозахисники, які отримують величезні пожертви та гранти, вони ж не лише в Україні поводяться сумнівно. В Ізраїлі, наприклад – базуються в Єрусалимі, смачно поснідали в дорогому готелі, та побігли до Гази, щоб, не відстаючи від ізраїльських солдатів, прискіпливо стежити – як би хтось із них не відреагував на удар каменем в обличчя з натовпу. Фіксують кожну помилку чи неправильний крок лише однієї зі сторін. І звідси дисбаланс: з'являються заяви міжнародних інституцій, які постійно і виключно засуджують Ізраїль. Тому що Ізраїль дозволяє контролювати себе. Так і в Україні – РФ їм не дозволяє, вони відповідають: ОК, і йдуть в умовній бій проти демократичної України (нехай зі слабкою демократією, але ж не авторитарної країни, як РФ). Інструменти демократії використовуються проти самої демократії. І саме на це є твердий розрахунок в Путіна. Він зухвалий: так, я вчиняв злочини і вчиняю, – як би каже він людству, – але що ви мені зробите, з усіма цими ООН і «червоними хрестами», «міжнародними амністіями»? Путін каже: так, я є непокаране зло, але я сильний. Він відверто купує канцлерів, призначає міністрами в країнах Заходу осіб з неонацистських партій, які підтримував Кремль, і каже вільному світові: ви, прихильники демократії, ви слабаки, ви, політики на Заході, чогось варті лише до наступних виборів, а от я тут, в Росії, назавжди. Тобто – Добро безсиле. Як на це відповідісти?*

– Так, зло зухвале, бо воно не обмежене моральними чеснотами. А у добра є регулятори, створені людським виміром. Людина контролює біологічне – як в собі, так і в суспільстві. Зло ж народжується саме з біології, і використовує людське як інструмент для досягнення своїх цілей. Тому не лише під час війни ті люди, які є аморальними, швидше рухаються дробинами кар'єри. Це відома проблема. Але той, хто знаходиться нижче на цих сходах, не обов'язково перебуває в поразці.

Ми називаємо елітами тих, хто насправді не є елітами. Елітами по-справжньому є люди, які володіють, окрім інтелекту та творчих здібностей, ще й моральними чеснотами. У такому разі голос еліти чути і вона є справжньою. Любомир Гузар мав потужний голос. Леся Українка і зараз залишається елітою, оскільки її вплив триває. **У впливі на майбутні покоління полягає перемога людського над нелюдським.**

Але Путін правий у тому, що будь-яка система, що побудована на врахуванні правил, з погляду авторитарної системи є посміховиськом. **В РФ Путін цар. Але насправді він ніця та жалюгідна істота, яка постійно боїться втрати влади. Те саме зло його і розчавить як таргана – як тільки він залишиться без влади.** Страх призводить до нерозумних кроків. І тому наразі Путін руйнує власну країну. Він став заручником зла, він вже сам перетворився на інструмент створеного ним зла...

І тому я не скажу, що ми спостерігаємо поразку добра. Що я спостерігаю? Ми бачили Україну у 2014-му, і раніше, слабкою. **А зараз ми вже інша країна. Сильніша. І це тому, що ми повстали проти зла.**

Ми боремося за добро, за цінності, і не лише свої. Світ побачив це. Ми на передовій у війні цивілізаційній, в вій-

ні за майбутнє земної цивілізації. Добро почало розуміти, що треба піднімати не лише голос, а й зброю. Ми порушили питання так: добро має мати армію, мати чітку спрямованість.

Історично Україна – це фронтрна територія. Фронтір – це завжди напруга. Давайте згадаємо козацтво. Ми зараз відновлюємо свою історичну місію. Зло суне зі сходу, а українське суспільство, незалежно від походження, національності, статків, об'єдналося навколо української ідеї, усвідомлюючи відповідальність. Це говорить про те, що сили Добра об'єднуються. **І сенсово, екзистенційно ми вже перемогли.**

На відміну від ієрархічної РФ, де людина є матеріалом для використання, ми показали приклад горизонтального суспільства. Волонтерство – це ж приклад жертвовної любові. А згадайте черги з людей, які прийшли до військкоматів, щоб захищати країну. Вони повстали на захист своєї любові – до Батьківщини, до своїх батьків та дітей своїх. **Ми показали, що добро має бути озброєним і виходити проти зла потрібно не мляво.** Демократичні цінності треба завойовувати та захищати.

ЗСУ – це так само простір нашої горизонталі. Є надбудова з головнокомандуючого, але ми – вся країна – це люди, які борються, вмирають, але й живуть далі, зі своїми цінностями. І це є перемога. Зло відступає, коли воно стикається зі свідомою реакцією людей.

Згадаймо Білорусь, коли люди вийшли і ходили з квітами. Ми знали, що це завершиться трагедією, і так і сталося. Лідерів протесту зжер режим. А треба було виходити проти звіра зі зброєю. І Україна знайшла в собі сили на це, вибудувала таке суспільство, яке здатне. У нас ще багато проблем, але ця війна показала, що наше бачення добра сильніше за зло, яке насувається на нас зі сходу.

— *Що можна буде вважати перемогою України у цій війні? А що – глобальною перемогою вільного світу над рашизмом? І чим, на вашу думку, має завершитися ця війна? Яким саме миром? Де ми повинні зупинитися? Багато хто вважає, що й Крим не слід звільняти, тому що там є антиукраїнські настрої, тобто – великі жертви ЗСУ не будуть виправдані. А хтось навпаки говорить, що треба воювати до повного розпаду РФ. Адже без знищення Росії як імперії нам не буде спокою. Є ті, хто каже, що ця війна буде довгою в десятиліття – виходячи з мети досягти максимального послаблення агресивної та нецивілізованої Росії...*

– Для мене очевидно, що Україна має повернути всі свої території, захоплені з 2014 року. Щодо настроїв людей: кожен обирає. Люди, які обирають несвободу, їм треба вирешати до зони несвободи. А тим, хто обирає жити в Україні, треба розуміти, що проти України їм не можна робити злочини. Якщо вони бурчать, нехай. Але внутрішні розбіжності щодо бачення майбутнього України потрібно вирішувати демократичним шляхом.

Всі окуповані території мають бути звільнені. А люди мають бути повернені до усвідомлення своєї відповідальності за цю землю. Але Росія в її нинішньому вигляді продовжуватиме створювати небезпеку для всієї людської цивілізації. І тому питання реформатування Росії стоятиме на порядку денному. Над ним має розмірковувати весь світ, разом із силами, які вважають, що потрібні зміни, перебуваючи в самій Росії. І тут починається вже інший етап перемоги.

Перемога – це процес. Навіть перемога в Другій світовій показала, що цей шлях ми пройшли не до кінця, і зараз маємо певний етап: Друга світова була продовженням

Першої, нинішня – продовженням Другої. Але переформування РФ – це завдання світу, а не України. У людства є безліч інших проблем, де ми повинні працювати разом. Це проблеми екології, та й взагалі виживання. А РФ та її сателіти відволікають людство від вирішення важливих проблем всієї цивілізації. І тому РФ – або стає цивілізованою, або... **В такому варіанті Росія не повинна існувати. Але на Україну перекладати це завдання не можна. Не можна виключно руками українців руйнувати цю (небезпечну для людства) Росію.** Бо інакше ми витратимо всі свої ресурси – замість того, щоб будувати своє суспільство в європейському, демократичному просторі, ми станемо жертвами.

– *За великим рахунком перемогою вже не лише України, а добра над злом стане руйнування, саморозпад, або перевиховання рашистів та їх денацифікація?*

– Так.

– *З нашої розмови випливає, що ми, українці – білі та пухнасті, оскільки опинилися на боці добра. Хоча навіть зараз, згідно з останніми соціологічними дослідженнями,десь шість відсотків українців все ще вважають РФ братньою. А це є величезна кількість непокараних зрадників, і навіть деякі з них сидять у ВР. І бізнес у російського олігархату не відібрали, хоча обіцяли це зробити, і ОПЗЖ не лострували, і корупція нікуди не поділася. То як же ми повинні змінюватися, щоб і надали бути молодцями? Коли починати цей шлях? І коли ці зміни будуть начасі – зараз, чи після перемоги на фронтах?*

– Це питання невідкладне, бо вже є напрацювання, які треба втримати. Якщо відпустити ситуацію напризволяще, людям властиво – в більшості – реагувати на обставини емоційно, а не працювати над собою...

Люди часто емоційно вибудовували згадану горизонталь, часто емоційно йшли на фронт, хоча є там і свідомі люди, звичайно. Емоційність має хвилеподібний характер. І коли настає вигорання, розчарування, зникає актуальність... Така людина повертається у минуле, до звичного. Багато людей не розуміють, що таке та сама національна ідентичність, яку Росія намагається в нас знищити.

Зараз ми, як держава, переживаємо інший етап національної ідентичності, ніж той, що був до набуття державності. Колись була важливою етнічна ідентичність. Але постання держави покликало на порядок денний національну ідентичність. Вона об'єднує представників різних етносів, які живуть в Україні, але несуть за державу відповідальність. Тому зараз для нас головне – об'єднання всіх, незважаючи на регіональні, релігійні, культурні, освітні, соціальні відмінності. Об'єднання з розумінням своєї відповідальності.

Ідентичність – це відповідність. Зараз ми повинні відповідати на запитання «хто ми є». І нести відповідальність за цю відповідь. Це буде зріла національна ідентичність (або ж громадянська ідентичність, можна і так сказати). Ми маємо нести відповідальність за спільне благо. Робити так, щоб нарешті жила гідно та людина, про яку задекларовано в Конституції, що вона є головною цінністю. Щоб Революція Гідності нарешті втілилася в життя.

Багато людей скоріше рефлекторно реагують на виклики, але не рефлексують, тобто – не переосмислюють себе. Не бачать своїх помилок, не зростають. Багато людей мають міфологічну картину світу, як і в росіян – це звужений погляд, що стосується виживання, а не життя. Такі люди живуть не цінностями, а потребами. Це їх право, але це впливає на загальну картину. Люди, які індивідуальні до життя нації та до викликів держави, вони завжди будуть. І перед нами, як

суспільством, є завдання. Завдання є і перед державою, з її культурними та освітніми установами, гуманітарним простором. **І перед громадянським суспільством є завдання: працювати над рівнем співвітчизників.**

Після нашої перемоги ми побачимо певний відкат – людей, які звикли до патерналізму та чекають, що їм держава щось дасть. А корупцію ми бачимо навіть зараз, бо люди так швидко не змінюються...

Проте саме зараз в нас є потужний імпульс змінюватись, бо на нас дивиться цивілізований світ. Ми вже вразили світ своєю мужньою боротьбою, але якщо ми втратимо інтерес до нас, ми програємо, як країна, і як нація. Ми маємо показати приклади людського зростання. Ми маємо показати цивілізованому світу, чим ми цікаві. І ми повинні працювати над простором людяності, тому що будь-яка війна це знелюднення. Адже ненависть може відбиватися і на нас. А це саме те, що хотіла б від нас Росія – бачити нас такими, як і вони.

Ми цивілізована нація – маємо це доводити.

Для людини легше піти на подвиг, ніж бути подвійником. Адже подвиг – це теж емоції. І ми їх часто проявляємо – подвиги. А подвижництво – це процес. Він довгий. Він триватиме десятиліття (бо нам потрібно сформувати нове покоління). Але треба зрозуміти: ми приречені на подвижництво. Без цього ми не виждемо з цієї війни гідно.

А ще зараз є нові виклики. Є багато травмованих війною. І треба допомагати цим людям психологічно. Травми призводять до деградації мислення, і це є проблемою, адже люди з травмами стають інфантильними. Тобто – попереду величезне навантаження на громадянське суспільство, і вже зараз треба це розуміти.

Далі... Раз у Конституції записано, що вся влада належить народу, а органи влади – це ті, кому ми делегували повноваження, то це не право, а наш обов'язок – здійснювати контроль над владою. І цей контроль – робота на наше спільне благо. Тільки так органи влади зрозуміють, що без того, щоб прислухатися до голосу громадянського суспільства, ми з цієї халепи не виберемося.

Перемога у війні – це лише початок нашого шляху до того, щоб ставати дійсно європейською нацією. Ми не повинні чекати від держави. Ми маємо ставити завдання, включаючись у різні проекти, здійснюючи контроль, працюючи з наслідками війни. І рухаючись уперед із розумінням візії майбутнього.

Треба нарешті зрозуміти, що проблеми наші не в регіональних особливостях, ці особливості швидше доповнюють нашу палітру різноманітністю. Потрібно припинити спекуляції на тему схід-захід. Нам життєво необхідна національна єдність. Солідарність – як цінність нашого майбутнього.

– *Ми зараз втрачаємо багато потужних персон з кола громадянського суспільства, яке завжди було не більше ніждесь 10% громадян. За вашими відчуттями – це суспільство зараз посилюється?*

– Вага громадянського суспільства зростає. Без нього Україна не вистояла б. Громадянське суспільство, як і в 2014му, знов підставило державі плече. Нарешті ми маємо спільний пантеон героїв, спільний для всіх українців – і це теж об'єднуючий момент. Так, ми втрачаємо гідних, але бачимо й нові приклади. Ця війна показала, що ми маємо критичну масу активних громадян.

Тетяна ЗАРОВА

Опубліковано у виданні «ОРД»